Kristillisdemokraattien ALUEVAALIOHJELMA

ENEMMÄN HYVINVOINTIA

VÄHEMMÄN HALLINTOA

Kristillisdemokraatit
ARVOISTASI POLITIIKKAA.

Sisällys

Johdanto ... 3
Kristillisdemokraattien sote-periaatteet ... 3
Lähipalvelut – palvelut lähelle ihmistä ... 3
Ennaltaehkäisy ja nopea hoitoon pääsy – autetaan ajoissa ... 4
Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen – liikunta on lääke ... 4
Palvelujen integraatio – tavoitteena ehjä palvelupolku ... 4
Yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa – yhteistyöllä parempia palveluja ... 5
Tietojärjestelmät ja tiedolla johtaminen – tietoturvaa, tehokkuutta ja tutkimusta ... 6
Työntekijöiden hyvinvointi – hyvinvoiva henkilöstö jaksaa hoitaa ... 6
Huoltovarmuus ja varautuminen – parempaa kriisinkestävyyttä ... 7
Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ... 7
Työikäisten palvelut ... 9
Ikäihmisten palvelut ... 9
Räätälöityjä vammaispalveluja ... 11
Omaishoitajille parempi asema ... 12
Pelastustoimi ... 12
Tehokas hallinto ja läpinäkyvä rahoitus ... 13
Demokratia hyvinvointialueilla – asukkaiden ääni kuuluviin ... 14

Johdanto

Sote-uudistusta on valmisteltu vuosien ajan tavoitteena paremmat palvelut ja kestävämpi rahoitus väestön huoltosuhteen heikentyessä. Hallituksen sote-ratkaisussa keskiöön ovat nousseet hallinto ja rakenteet. Kristillisdemokraatit ympäri maata ovat valmiina puolustamaan lähipalveluita uusien hyvinvointialueiden valtuustoissa ja tekemään päätöksiä laadukkaan ja vaikuttavan hoidon saamiseksi kaikkien ulottuville.

Kyse on sinun ja minun arjen sujuvuudesta ja turvallisuudesta. Jokaiselle suomalaiselle tulee taata oikeus hoitoon nopeasti ja joustavasti, olipa kyse sitten haavasta sormessa, pitkäaikaisesta sairaudesta tai haasteista mielen hyvinvoinnin kanssa. Apua on saatava nopeasti tulipalon tai muun onnettomuuden sattuessa, myös harvaan asutuilla alueilla. Uudistuksen onnistumista mitataankin sillä, miten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus toimivat, ja miten pelastustoimi pystyy vastaamaan palvelujen tarpeeseen.

Mittavassa hallintouudistuksessa on välttämätöntä huomioida realistisesti tämän hetken ja lähitulevaisuuden haasteet. Prioriteetiksi tulee nostaa lasten ja nuorten hyvinvointi, vanhuspalveluiden laadun parantaminen ja sujuva perusterveydenhuolto. Päätöksenteossa on huomioitava koronaepidemian aikana kasvanut hoitovelka ja hoitajavaje. Asiakkaiden tarpeet ja työntekijöiden hyvinvointi menevät hallinnon edelle. Resursseja ei saa hukata kasvavan hallinnon rattaisiin, eikä uusia veroja pidä luoda kasvattamaan kansalaisten verotaakkaa. Tavoitteemme on terveempi Suomi, jota kohti pyrimme panostamalla ennaltaehkäisyyn ja terveyden ylläpitoon, nopeaan palveluihin pääsyyn, henkilöstön hyvinvointiin ja tiedolla johtamiseen.

Kristillisdemokraattien sote-periaatteet

Lähipalvelut – palvelut lähelle ihmistä

Kristillisdemokraateille on tärkeää, että sosiaali- ja terveyspalvelut toteutetaan lähipalveluina. Yhdenvertaisten, laadukkaiden ja saumattomien palveluiden kuuluu olla kaikkien saatavilla ja saavutettavissa asuinpaikasta riippumatta. Tarvitaan valtakunnallinen palvelulupaus, jolla varmistetaan, että koko maa pidetään mukana. Asiakaskokemusta sekä hoidon ja palvelujen laatua on tarpeen parantaa panostamalla pysyviin hoito- ja palvelusuhteisiin, millä on myös kustannustasoa hillitsevä vaikutus.

- ✓ *Toteutetaan laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut lähipalveluna kaikille asuinpaikasta riippumatta*
- ✓ *Kehitetään liikkuvia ja kotiin tuotavia palveluja sekä etävastaanottoja tilanteissa, joissa se on tarkoituksenmukaista*
- ✓ *Panostetaan pysyviin hoitosuhteisiin*

Hyvinvointialueilla lähipalvelut tarkoittavat käytännössä kattavaa palveluverkostoa ja yhdenvertaisia palveluja koko alueella. Palveluja on saatava sosiaali- ja terveyskeskuksista ympäri hyvinvointialuetta, ei ainoastaan keskuskaupungeissa.

Osa palveluista on järkevää toteuttaa liikkuvina palveluina viemällä ne asiakasta lähelle. Myös teknologiaa kannattaa hyödyntää ja etänä tarjottavia palveluja kehittää, mutta ihmistä ei saa unohtaa etäpäätteen taakse. Palvelun saaminen ei saa olla kiinni digitaidoista tai -välineistä. Asiakkaan on voitava hoitaa asioita myös puhelimessa ja paikan päällä sote-keskuksessa.

Hoitohenkilökunnan riittävä suomen kielen taito on tärkeää potilasturvallisuuden kannalta. Ruotsin- ja saamenkielisillä alueilla on turvattava palvelujen saatavuus omalla äidinkielellä.

Ennaltaehkäisy ja nopea palveluihin pääsy – autetaan ajoissa

Jokaisella suomalaisella on oikeus päästä hoitoon kohtuullisessa ajassa. Hoitotakuun toteutuminen vaatii riittäviä resursseja.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden painopistettä on siirrettävä perusterveydenhuoltoon sekä ennaltaehkäiseviin, hyvinvointia lisääviin peruspalveluihin. Kun palveluja on saatavilla matalalla kynnyksellä ja asioihin puututaan varhain, on hoidontarve myöhemmin usein huomattavasti vähäisempi.

- ✓ *Nopeutetaan hoitoon pääsyä perusterveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen riittävällä resurssoinnilla*
- ✓ *Panostetaan ennaltaehkäiseviin palveluihin*

Onnistuneella ennaltaehkäisyllä ja nopealla palveluihin pääsyllä voidaan hillitä tarvetta kalliisiin erityispalveluihin ja turvata palvelujen riittävyys. Eniten palveluja tarvitseva kymmenesosa väestöstä aiheuttaa valtaosan kustannuksista. Merkittäviä säästöjä voidaan saada kohdentamalla riskiryhmiin ennaltaehkäiseviä sosiaali- ja terveyspalveluja, mikä myös parantaa heidän elämänlaatuaan. Silloin kun vaativaa tai perustasoista erikoissairaanhoitoa kuitenkin tarvitaan, sitä on oltava saatavilla ja hoitoon on päästävä kohtuullisessa ajassa.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen – liikunta on lääke

Mikään palveluihin osoitettu rahamäärä ei riitä, ellei hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä oteta tosissaan. Vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä säilyy uudistuksessa kunnilla, vaikka sote-palvelut siirtyvät hyvinvointialueille. Siksi työtä on tehtävä yhdessä. Hyvinvointialueelle tulee perustaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta.

- ✓ *Perustetaan hyvinvointialueelle hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta*
- ✓ *Huolehditaan kunnissa hyvistä ja monipuolisista liikuntapalveluista*

Liikunta on lääke, joka ehkäisee monia sairauksia. Hyvinvointialueilla on otettava määrätietoinen ote laadukkaiden ja saavutettavien liikuntapalvelujen edistämiseksi yhteistyössä kuntien kanssa. Myös kulttuurin merkitys hyvinvoinnille on tärkeää tunnistaa.

Palvelujen integraatio – tavoitteena ehjä palvelupolku

Pirstaleisia palveluja on koottava yhteen ja yhteistyötä tiivistettävä, jotta voidaan välttää asiakkaan pompottelu luukulta toiselle samojen asioiden kanssa. Tulevaisuuden sote-keskuksen pitää olla sellainen, että ihminen pääsee helposti avun ääreen yhden luukun periaatteella, oli sitten kyse sosiaali- tai terveyspalveluista. Kun palvelupolku on ehjä, asiakkaan ei tarvitse taistella päästäkseen yksittäisiin toimenpiteisiin tai opetella palvelurakennetta ulkoa tietääkseen, mistä saa apua mihinkin.

- ✓ *Nivotaan sosiaali- ja terveyspalvelut tiiviimmin yhteen*
- ✓ *Varmistetaan saumaton yhteistyö perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä*
- ✓ *Palvelut yhdeltä luukulta*
- ✓ *Huolehditaan hoidon korkeasta laadusta*

Jotta tehokas hoitoonohjaus voi toteutua, on sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatiota parannettava. Prosessissa on ensiarvoisen tärkeää huolehtia osaavasta johtamisesta. Moniammatillista yhteistyötä on tarpeen kehittää erityisesti paljon palveluja tarvitsevien auttamiseksi.

Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon siirtyessä saman järjestäjän vastuulle on pidettävä huoli, että yhteistyön tiivistäminen näkyy asiakkaalle saumattomina palveluina ja parantuneena hoitoonpääsynä. Erikoislääkäreiden jalkautumista perusterveydenhuoltoon on tarpeen lisätä. Integraatio ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, eikä se saa tarkoittaa erikoissairaanhoidon tehtävien lipumista perustasolle, mikä heikentäisi palveluja. Hoidon korkeasta laadusta ja erikoissairaanhoidon saatavuudesta on pidettävä kiinni.

Yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa – yhteistyöllä parempia palveluja

Julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto ei selviä ilman järkevää ja tasapainoista kumppanuutta yksityisten palveluntuottajien ja kolmannen sektorin kanssa. Hyvinvointialueen palveluja järjestettäessä on tuottajaksi valittava paikallisen arvion mukaan paras, laadukkain ja kustannuksiltaan järkevin toimija.

Suurten kokonaisuuksien kilpailuttaminen voi helposti johtaa kotimaisten ja pienten yritysten karsiutumiseen. Kilpailutukset onkin ositettava niin, että myös pienillä ja alueen paikallisilla toimijoilla on aito mahdollisuus osallistua niihin. Hankintakriteereissä on otettava huomioon kestävä kehitys ja huoltovarmuustekijät. Hiilijalanjälki jää usein pienemmäksi, kun hankinnat tehdään läheltä. Yhteiskuntavastuu pitää ulottaa kaikille sote-palveluita tuottaville toimijoille.

Hyvinvointialueen on tehokkaasti valvottava ja ohjattava alueellaan tuotettavia yksityisiä ja kolmannen sektorin sosiaali- ja terveyspalveluja. Puuttumiskeinoina sopimusrikkomuksiin voivat olla esimerkiksi sopimussakot, asukkaiden ohjaaminen toisiin hoitokoteihin tai irtisanomisoikeus.

Sen lisäksi, että yksityinen ja kolmas sektori tuottavat palveluja, seurakunnilla ja kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Vapaaehtoisten tekemä työ tuo huomattavaa lisäarvoa siihen, mitä palvelujärjestelmä voi tarjota, tästä esimerkkeinä tukihenkilötoiminta ja työ vanhusten parissa. Päättäjien sekä hyvinvointialueilla että kunnissa tulee huolehtia, ettei järjestöjen arvokas panos sosiaali- ja terveydenhuollolle jää tulevaisuudessa hyödyntämättä. Järjestöjen rooli on kirjattava hyvinvointialuestrategiaan ja yhteistyölle on luotava rakenne.

Kela-korvausjärjestelmän romuttaminen merkitsisi lääkäripalveluihin pääsemisen vaikeutumista. Esimerkiksi gynekologi- ja silmälääkäripalvelut haetaan pääosin yksityissektorilta, ja osin myös suun terveydenhuolto. Kela-korvausjärjestelmän lakkauttamisen sijaan on kehitettävä palvelusetelien käyttöä. Se on hyvä tapa paitsi lisätä asiakkaiden mahdollisuuksia valita itselle sopiva palveluntuottaja, myös osaltaan turvata palvelujen riittävyyttä alueella. Tällä on suuri merkitys korona-aikana kasvaneiden hoitojonojen purkamisessa. Lisäksi on kehitettävä mahdollisuuksia käyttää henkilökohtaista budjetointia.

- ✓ *Otetaan yritykset ja järjestöt hyvinvointialueiden kumppaneiksi*
- ✓ *Valitaan palveluntuottajiksi parhaat, laadukkaimmat ja kustannuksiltaan järkevimmät toimijat*
- ✓ *Varmistetaan pienten ja paikallisten toimijoiden mahdollisuudet osallistua kilpailutuksiin*
- ✓ *Kirjataan järjestöjen rooli hyvinvointialuestrategiaan ja luodaan yhteistyölle rakenne*
- ✓ *Kela-korvaus järjestelmää kehitetään, ei lakkauteta*
- ✓ *Laajennetaan palvelusetelien käyttöä palvelujen saatavuuden turvaamiseksi*

Tietojärjestelmät ja tiedolla johtaminen – tietoturvaa, tehokkuutta ja tutkimusta

Tietojärjestelmien yhteneväisyys on varmistettava alusta alkaen hyvinvointialueita rakennettaessa. Tietojärjestelmien toimivuus, käytön helppous ja edullisuus ovat keskeisiä uudistuksen toteuttamisessa. Potilas- ja asiakastietojen on kuljettava eri toimijoiden ja järjestelmien välillä turvallisesti ja ongelmitta. Tietojärjestelmien avulla voidaan seurata kunkin palveluyksikön hoidon vaikuttavuutta ja antaa riittävää vertailutietoa seurantaan, valvontaan ja arviointiin. Järjestelmien hankinnassa on huolellisella suunnittelulla vältettävä budjetin paisumisen ja toimimattoman lopputuloksen karikot.

- ✓ *Toimivat, yhteneväiset ja turvalliset tietojärjestelmät*
- ✓ *Tiedolla johtamisen edistämiseksi enemmän tutkimusta osaksi hoitotyötä*
- ✓ *Kansallinen rahoitus laaturekistereille*

Korkeatasoinen lääketieteellinen tutkimus on ensiarvoisen tärkeää. Tietopohjaista hoitoa ja tiedolla johtamista on vahvistettava riittävän varhaisen hoidon takaamiseksi ja kustannusten hillitsemiseksi. Se vaatii tutkimuksen tuomista vahvemmin osaksi terveydenhuoltoa. Otetaan käyttöön laaturekisterit ja varataan siihen riittävät resurssit. Suomalaiset terveystiedot, kuten biopankit, on säilytettävä kansallisen valvonnan piirissä.

Työntekijöiden hyvinvointi – hyvinvoiva henkilöstö jaksaa hoitaa

Yksi suurimpia uhkia sosiaali- ja terveyssektorin toimivuudelle on työntekijäpula. Ongelmaan on tartuttava valtakunnallisella tasolla ja lisättävä työn houkuttelevuutta panostamalla työhyvinvointiin ja työn kuormittavuuden vähentämiseen. Hoitohenkilökunnan työssäjaksamisesta on pidettävä huolta, ja palkkaus ja työsuhdeasiat on saatava kuntoon. Työn ja perheen yhteensovittamiseen tarvitaan hoitoalallakin joustavia järjestelyjä ja mahdollisuuksia osa-aikatyöhön. Joustot mahdollistavat myös jo eläköityneiden ammattilaisten ja alalle opiskelevien työnteon. Tämä potentiaali on tärkeää hyödyntää työvoimapulan ratkaisemiseksi.

- ✓ *Parannetaan hoitotyön veto- ja pitovoimaa panostamalla työhyvinvointiin*
- ✓ *Vähennetään työn kuormittavuutta varaamalla hoitajan työaika hoitotyöhön ja pitämällä kiinni mitoituksista*
- ✓ *Otetaan henkilöstö mukaan kehittämään työtä ja palkitaan siitä*

Henkilöstön hyvinvointi on nostettava prioriteetiksi hyvinvointialueen strategiassa, ja kaikilla tasoilla on varmistettava osaava, hyvä johtaminen. Henkilöstöä on kuunneltava uudistuksen toteuttamisessa, jotta järjestelmä uuden rakenteen puitteissa saadaan hiottua mahdollisimman toimivaksi ja tarkoituksenmukaiseksi niin asiakkaiden kuin työntekijöiden kannalta. Työtehtävien mahdolliset uudelleenjärjestelyt on toteutettava tavalla, joka tukee asiakassuhteiden pysyvyyttä. Epätietoisuus muutoksista lisää työntekijöiden stressiä, ja juuri siksi työntekijöitä on pidettävä ajan tasalla valmistelun vaiheista. Kysymykseen palkkaharmonisaatiosta tarvitaan pikaisesti valtakunnallinen ratkaisu.

Henkilöstön jaksamisen tukemiseksi työpaikkakiusaamista pitää kitkeä ja ennaltaehkäistä tiedotuksen ja koulutuksen avulla. Päätösvaltaa omaan työhön liittyvissä asioissa tulee hajauttaa alaspäin. Rohkea vastuuttaminen lisää myös motivaatiota. Hyvinvointialueilla tarvitaan malli henkilöstön palkitsemiseksi

onnistuneista innovaatioista ja uusista toimintamalleista. Näin saadaan henkilöstö mukaan kehittämään työn tehokkuutta ja laatua.

On tärkeää huolehtia henkilöstön riittävyydestä myös kasvukeskusten ulkopuolella, ja tarvittaessa luoda kannustimia vastaanottaa työtä syrjäisemmillä seuduilla. Lääkäreitä ja hoitajia on koulutettava lisää. Riittävät henkilöresurssit ovat välttämättömyys asiakasturvallisuuden takaamiseksi.

Vanhustenhoidossa hoitajien vähäisyys niin laitoshoidossa kuin kotihoidossakin aiheuttaa vanhusten epäinhimillistä kohtelua, mutta myös heikentää työssä jaksamista ja hoitotyön kiinnostavuutta. Lakisääteinen mitoitus ei auta, jos ammattitaitoista henkilökuntaa ei ole saatavilla, tai jos työn kuormittavuus ajaa hoitajat joukoittain vaihtamaan alaa. Valtion on turvattava hoitajamitoituksen toteuttamisen rahoitus, ja työn kuormittavuutta on onnistuttava keventämään alan pitovoiman parantamiseksi.

Mielenterveyspalvelujen riittävä saatavuus on riippuvainen ammattitaitoisesta työvoimasta. Siksi on kiinnitettävä huomiota niin psykologien, kuraattorien, psykoterapeuttien kuin muun hoitohenkilökunnan koulutusmääriin, vakansseihin, työtiloihin ja työhyvinvointiin.

Huoltovarmuus ja varautuminen – parempaa kriisinkestävyyttä

Sosiaali- ja terveyspalveluissa tarvitaan aiempaa parempaa varautumista kriisitilanteisiin. Hyvinvointialueiden on yhteistyössä kuntien kanssa ylläpidettävä kriisivalmiutta ja varauduttava erilaisiin järjestelmän toimivuuteen ja alueen asukkaiden hoidontarpeeseen vaikuttaviin tilanteisiin. Tarvitaan varautumissuunnitelmia tulevaisuuden pandemioiden ja muiden mahdollisten poikkeus- ja häiriötilanteiden varalle.

> ✓ *Valmistaudutaan kriisitilanteisiin huolehtimalla terveydenhuollon huoltovarmuudesta*

Tavoitteena on, että perushoitotyötä pystytään jatkamaan mahdollisimman vähillä ja lyhyillä poikkeuksilla myös kriisien iskiessä. Maskien, lääkkeiden ja hoitovälineiden riittävyyteen ja toimituskatkoihin on varauduttava aiempaa paremmin, mutta huomiota kriisinkestävyyteen on kiinnitettävä myös osaamisen, henkilöstön ja laitteiden näkökulmasta. Huoltovarmuus on syytä ottaa huomioon myös hankintoja tehtäessä – lyhyet hankintaketjut ovat vähemmän haavoittuvia. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön vaarallisen työn lisästä on päätettävä hyvinvointialueilla.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut

Kristillisdemokraatit haluavat rakentaa lapsiystävällisiä kuntia ja hyvinvointialueita, joissa edistetään johdonmukaisesti lapsen oikeuksien toteutumista ja parannetaan haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten asemaa. Perheitä pitää tiedottaa palveluista ja kannustaa hakemaan apua aina tarvittaessa. Painopisteen pitää olla ennaltaehkäisevissä, hyvinvointia lisäävissä matalan kynnyksen peruspalveluissa. Palveluissa on huomioitava perheiden erilaiset tarpeet, ja räätälöitävä tuki sen mukaisesti.

Paras tapa varmistaa lapsen hyvä arki on tukea koko perheen hyvinvointia. Kannatamme lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokoamista sote-keskusten alaisiin perhekeskuksiin. Tukea on oltava saatavilla matalalla kynnyksellä niin lapsen kehitykseen ja terveyteen liittyvissä asioissa kuin vaikkapa parisuhteen haasteissa. Järjestöjen ja seurakuntien työtä on viisasta hyödyntää laajasti osana perhekeskusten toimintaa.

Neuvolan on pysyttävä lähipalveluna ja lapsiperheille on tarjottava katkeamaton tuki neuvolasta aina opiskelijahuoltoon saakka. THL:n asiantuntijoiden mukaan perheet hyötyvät eniten, kun he asioivat saman terveydenhoitajan vastaanotolla sekä äitiys- että lastenneuvolassa. Tämä antaa myös parhaat edellytykset varhaiseen tuentarpeen huomaamiseen.

Käytännöllinen tuki arjessa on usein iso apu vanhempien jaksamiseen. Lapsiperheiden kotipalvelun kynnys onkin tarpeen pitää matalana. Jokaisessa perheessä voi olla tilanteita, jolloin arkeen tarvitaan tukea. Avun hakemisen hetkeen on usein kuljettu jo pitkä tie. Siksi jokaiseen avunpyyntöön on vastattava ja suhtauduttava vakavasti. Erityistä tukea tarvitsevat lapset on huomioitava palvelujen suunnittelussa ja räätälöitävä tuki perheen tarpeiden mukaan. Kriisiapu on turvattava koko perheelle kaikissa perhetilanteissa.

Lasten, nuorten ja perheiden perustason sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta on vahvistettava, jotta apua ja tukea voidaan tarjota varhaisessa vaiheessa. Jos lapsille ja nuorille on tarjolla riittävästi perustason mielenterveyspalveluja, joihin pääsee jonottamatta, ei raskaiden erikoistason palvelujen tarve välttämättä kasva yhtä suureksi. Varhaisen tuen avulla voidaan monissa tilanteissa kokonaan välttää lastensuojelun asiakkaaksi päätyminen. Lastensuojeluun on osoitettava riittävät resurssit mitoitusten mukaiseen työhön.

Kouluterveydenhuollon ja kuraattoritoiminnan siirtyessä hallinnollisesti hyvinvointialueille on huolehdittava yhteistyöstä ja tiedonkulusta koulun työntekijöiden kanssa, ja vältettävä turhaa byrokratiaa, joka sitoisi työaikaa hallintoon. Palvelut on säilytettävä fyysisesti koululla. Kristillisdemokraatit pitävät tärkeänä, että lasten ja nuorten psyykkisen hyvinvoinnin arviointi koulupsykologin tai vastaavan mielenterveyden ammattilaisen tekemänä otetaan jatkossa kiinteäksi osaksi kouluterveydenhuollon säännöllisiä tarkastuksia. Koulupsykologien ja -kuraattoreiden sekä -terveydenhoitajien ja -lääkäreiden riittävästä määrästä on huolehdittava. Osana sosiaalipalveluja on tärkeää vahvistaa lasten ja nuorten tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa.

Hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen tai vastaavien toimielinten on päästävä tosiasiallisesti vaikuttamaan päätöksentekoon. Sitä varten on luotava prosessit, jotka mahdollistavat lasten ja nuorten äänen kuulumisen aluehallituksen, -valtuuston ja lautakuntien työssä jo valmisteluvaiheessa. Päätöksistä on systemaattisesti toteutettava lapsivaikutusten arviointi. Tämä koskee myös hyvinvointialueiden talousarvioprosessia – lapsibudjetoinnin avulla pystytään seuraamaan, ovatko lapset hyvinvointialueiden prioriteetti ja panostetaanko palveluissa oikeaan kohtaan.

Lähisuhde- ja seksuaaliväkivallan ehkäiseminen ja siihen puuttuminen on tuotava vahvasti osaksi hyvinvointialueiden toimintaa. Nopea palveluihin pääsy on tärkeää niin uhrille, tekijöille kuin väkivallalle altistuneille lapsille.

- ✓ *Rakennetaan perhemyönteisiä hyvinvointialueita ja edistetään lasten oikeuksia*
- ✓ *Suunnitellaan palvelut lapsi-, nuori- ja perhelähtöisesti*
- ✓ *Pidetään neuvolat lähipalveluina*
- ✓ *Kehitetään perhekeskuksia vastaamaan perheiden tuen tarpeeseen*
- ✓ *Tarjotaan kotipalvelua lapsiperheille matalalla kynnyksellä*
- ✓ *Vahvistetaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuutta*
- ✓ *Säilytetään koulupsykologi- ja kuraattoritoiminnan koulukohtaisuus, vaikka hallinto siirtyy hyvinvointialueelle, ja noudatetaan valtakunnallisia suosituksia*
- ✓ *Otetaan hyvinvointialueen nuorisovaltuusto aidosti mukaan päätöksentekoon*
- ✓ *Otetaan systemaattisesti käyttöön lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi*

Työikäisten palvelut

Palkansaajista suurin osa kuuluu työterveyshuollon palvelujen piiriin. Työterveyshuolto on tärkeä osa terveydenhuoltojärjestelmää, ja se tulee säilyttää. Työterveyshuollon ja hyvinvointialueiden yhteistyö on hiottava kuntoon yhdessä sovituilla käytänteillä ja toimintamalleilla. Samalla on huolehdittava työterveyden ulkopuolelle jäävien työikäisten palvelujen laadusta ja hoitoon pääsystä. Hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämiseksi on tarjottava tukea painonhallintaan ja terveisiin elämäntapoihin muun muassa ravitsemusterapian ja monipuolisten liikuntapalvelujen kautta.

Mielenterveyden ongelmat olivat 2019 ensimmäistä kertaa suurin syy ennenaikaiselle eläköitymiselle. Mielenterveys- ja päihdepalveluihin panostamiseen on erityinen tarve korona-ajan jäljiltä. Tarvitsemme helposti saavutettavia kynnyksettömiä päihde- ja mielenterveyspalveluita, joissa palveluita saa ilman ajanvarausta. Myös jalkautuvia ja kotiin tuotavia mielenterveys- ja päihdepalveluja tarvitaan lisää. Hoitojaksojen on oltava riittävän pitkiä. Valtakunnallisen terapiatakuun viipyessä on hyvinvointialueilla alkumetreiltä asti ryhdyttävä päättäväisesti tekemään töitä terapiatakuun tavoitteiden toteutumiseksi, ja otettava palveluvalikoimaan ratkaisukeskeinen lyhytterapia.

Yksinäisyydestä uhkaa tulla uusi kansantauti, joka iskee niin nuoriin, työikäisiin kuin vanhuksiin. Kaikki yksinasuvat eivät ole yksinäisiä, mutta yksinasuvilla on todettu enemmän terveydellisiä haasteita kuin ei-yksinasuvilla. Myös heidän kokemuksensa omasta terveydentilastaan on heikompi. Yksinasuvat on tarpeen ottaa palvelujen suunnittelussa huomioon omana ryhmänään. Sosiaalipalvelujen tuominen nykyistä tiiviimmin terveyspalvelujen rinnalle voi auttaa ehkäisemään syrjäytymistä, jos rakenteet tukevat yksinäisyyden riskin tunnistamista ja osallisuuden vahvistamiseen on työkaluja.

- ✓ *Hiotaan työterveyspalvelujen ja hyvinvointialueiden yhteistyö kuntoon yhteisistä käytänteistä ja toimintamalleista sopimalla*
- ✓ *Lisätään matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluita*
- ✓ *Asetetaan tavoitteeksi terapiatakuun toteutuminen hyvinvointialueella*
- ✓ *Kiinnitetään huomiota yksinasuvien terveyteen ja osallisuuden vahvistamiseen*

Ikäihmisten palvelut

Jokainen ikäihminen ansaitsee arvokkaan vanhuuden ja turvallisen arjen ikääntyessään. Vanhustenhoidon tasoa on parannettava koko maassa ja ongelmakohtiin on puututtava päättäväisesti. Turvallinen vanhuus on ihmisoikeuskysymys, jota puolustamme määrätietoisesti. Vanhustenhoito on saatava sellaiselle tasolle, ettei ikääntymistä tarvitse pelätä. Hyvinvointialueilla on aidosti kuultava vanhusneuvostoa ikäihmisiä koskevissa asioissa.

Vanhusten hoivakodeissa tulee ottaa käyttöön neljän takuun malli: ulkoilutakuu, ruokailutakuu, hygieniatakuu ja yhteisötakuu. Ulkoilutakuu merkitsee, että vanhus pääsee ulkoilemaan vähintään kaksi kertaa viikossa. Ruokailutakuu mahdollistaa sen, että voi syödä rauhassa ja saa tarvittaessa apua syömiseen. Jokaiselle on taattava mahdollisuus pesuun, eikä hygieniatuotteista saa säästää. Yhteisötakuun avulla torjutaan aktiivisesti yksinäisyyttä. Vanhustenhoitoa on resursoitava niin, että nämä neljä takuuta pystytään toteuttamaan. Hoivakotien asiakasturvallisuuden puutteisiin on puututtava viipymättä ja päättäväisesti.

Koti on usein mieluisin ja paras paikka asua silloin, kun se on toimintakyvyn puitteissa mahdollista ja tarvittavat palvelut ja tuki tuodaan kotiin. Kotipalvelua on kuitenkin paikoin vaikeaa saada tai joskus laitoshoitoa tarvitsevia pidetään kotihoidossa. Pahimmillaan tämä on heitteillejättöä. Kotihoidossa oleville on varmistettava riittävät palvelut sekä suunniteltava ne siten, että vanhuksen toimintakyvyn ylläpidosta sekä arjesta selviytymisestä pidetään hyvää huolta. Palvelun laatua parannetaan työntekijöiden pysyvyydellä.

Kotihoidon pitää olla kokonaisvaltaista hoitoa, joka vastaa asiakkaan fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin ja hengellisiin tarpeisiin toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja kuntouttamiseksi. Iäkkään väestön osuuden kasvaessa kotona asumisen tukeminen on entistä tärkeämpää. Siksi huomiota on kiinnitettävä hyvinvoinnin perusasioihin: elintapoihin, ravintoon ja liikuntaan. Vanhenevan väestön avunsaantia ja turvallisuuden kokemusta voidaan parantaa konseptoimalla hyvinvointialueelle ikäihmisten neuvolapalveluja, joihin voi hakeutua minkä tahansa pienen tai suuren arjen haasteen kanssa, ja joissa ikäihmisille voidaan järjestää säännöllisiä, ennaltaehkäiseviä terveystarkastuksia.

Kotihoidon, erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteistyötä on kehitettävä vanhustenhoidossa ja erityisesti kotiuttamistilanteissa. Kuntouttavaa työotetta tarvitaan kaikilla tasoilla. Monipuolisen kuntoutuksen kautta pystytään tukemaan esimerkiksi asiakkaan aivoterveyttä ja lihasvoiman säilymistä, mikä puolestaan edistää itsenäisen elämän mahdollisuuksia. Sairaalajakson jälkeen tarvitaan tiivis kuntoutusjakso, jossa ohjataan itsenäiseen kunnosta huolehtimiseen ja liikkumiseen. Sen jälkeen nähdään, onko kotiarkeen edellytyksiä, vai tarvitaanko muita ratkaisuja.

Ikääntyvien suurimpia huolenaiheita on yksinäinen vanhuus. Tarvitaan yhteistyötä järjestöjen kanssa, mutta myös mahdollisuuksia ikäihmisten yhteisölliseen asumiseen ja perhehoitoon. Palveluasumisessa on tulevaisuudessa lisättävä muistikylien tapaan toimivia seniorikeskuksia, joissa muistisairaudet otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Ikäihmisen asumisratkaisuissa on edistettävä ylisukupolvisuutta ja etsittävä tapoja tuoda asuinyhteisöissä turvallisesti yhteen esimerkiksi opiskelijat, lapsiperheet ja ikäihmiset. Lisäksi on kehitettävä niin sanottua välimuotoasumista, kuten IHANA-hankkeessa Jyväskylässä.

Omaisia tarvitaan ikäihmisten ja muistisairaiden mukaan lääkärikäynneille. Jos potilas ei kykene itse päättämään hoidostaan, täytyy ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuulla potilaan edustajaa, omaisia tai läheisiä. Nykyään omainen joutuu ottamaan palkattoman vapaapäivän lähtiessään mukaan lääkärikäynneille. Tilanne on tarpeen korjata lainsäädännöllä niin, että omaisella on oikeus Kela-korvaukseen siitä ajasta, kun hän on ikäihmisen tai muistisairaan mukana tutkimuksissa. Kuntoutumissuunnitelma pitää laatia mahdollisimman pian diagnoosin jälkeen yhdessä sairastuneen, omaisen ja hoitohenkilöstön kanssa.

Jokaisen elämä on arvokas. Inhimillistä ja hyvää saattohoitoa on oltava kaikkien sitä tarvitsevien saatavilla asuinpaikasta tai sairaudesta riippumatta. Ohjeista ja suosituksista huolimatta osaavan saattohoidon saatavuus on Suomessa edelleen sattumanvaraista. Kotiin annettavaa saattohoitoa on kehitettävä. Laadukkaan saattohoidon saatavuutta voidaan parantaa lisäämällä saattohoitoyksiköitä, kehittämällä kotisairaalatoimintaa ja saattohoidon hoitoketjuja, panostamalla koulutukseen sekä lisäämällä henkilöstön osaamista. Lisärahoitusta on osoitettava vanhustenhoidon ja saattohoidon tason parantamiseksi.

- ✓ *Otetaan hoivakodeissa käyttöön neljän takuun malli, ja varataan niihin riittävät resurssit: ulkoilutakuu, ruokailutakuu, hygieniatakuu ja yhteisötakuu*
- ✓ *Otetaan käyttöön kuntouttava työote kaikissa vanhustenpalveluissa ja huomioidaan se budjetoinnissa*
- ✓ *Tarjotaan ikäihmisille omia neuvolapalveluja*
- ✓ *Kannustetaan kuntia aktivoimaan kotihoidon maksuttomat pysäköintitunnukset niin julkisille kuin yksityisille toimijoille*
- ✓ *Ikäihmisen oikeus pysyvään asumiseen puolisonsa kanssa turvataan myös palveluasumisessa.*
- ✓ *Suositaan muistikylien tapaan toimivia seniorikeskuksia, yhteisöllistä asumista ja perhehoitoa*
- ✓ *Inhimillistä ja tasokasta saattohoitoa kehitetään hoitopaikasta riippumatta ja parhaita käytäntöjä hyödyntäen kaikille mahdolliseksi*

Räätälöityjä vammaispalveluja

Vammaispalvelut on tarjottava lähipalveluina myös sote-uudistuksen jälkeen. Vammaisten henkilöiden on saatava riittävä tuki mahdollisimman hyvään arjesta selviytymiseen. Heidän on saatava omien mahdollisuuksiensa mukaan vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Syrjäyttäminen oman elämän ratkaisuista syö hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä luo voimattomuutta ja ahdistusta. Aktiivisuutta ja itsenäisyyttä tukeva palvelut myös parantavat vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia. Vammaisneuvostoilla on tärkeä rooli hyvinvointialueiden päättäjien evästämisessä.

Vammaisella ihmisellä on oikeus omaan kotiin, pysyvään asumiseen ja riittävään tukeen omassa kodissa asumisen mahdollistamiseksi. Itsenäistä asumista on mahdollisuuksien mukaan lisättävä, samalla kun varmistetaan muut tuetut asumisen muodot niitä tarvitseville. Tärkeää on huolehtia riittävästä asiakasohjauksesta ja palvelujen laadukkaasta toteutumisesta.

Vammaisten henkilöiden tarvitsemien välttämättömien palveluiden hankinnoista, kuten asumisesta, henkilökohtaisesta avusta ja puheen tulkkauksesta, pitää päättää yksilön tarpeiden mukaan räätälöidysti asiakas- tai palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä. Vammaispalvelujen asiakkaan valinnanvapautta, osallisuutta ja oikeusturvaa voidaan vahvistaa esimerkiksi ottamalla käyttöön henkilökohtainen budjetointi yhtenä palvelujen toteuttamisen tapana. Vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetusten turvallinen toimivuus on varmistettava.

- ✓ *Varmistetaan riittävä tuki kotona asumiseen niille, joille se on paras asumisratkaisu*
- ✓ *Päätetään vammaisten henkilöiden tarvitsemien palveluiden hankinnoista yksilön tarpeiden mukaan räätälöidysti*
- ✓ *Otetaan käyttöön henkilökohtainen budjetointi yhtenä palvelujen toteuttamisen tapana*

Omaishoitajille parempi asema

Kristillisdemokraatit kantavat huolta omaishoidon tulevaisuudesta ja omaishoitajien asemasta. Omaishoito on yhteiskunnan kannalta kustannustehokas hoitomuoto, sillä se vähentää tarvetta koti- ja laitoshoitoon. Vahvasti tuettunakin omaishoidon kustannukset ovat julkiselle sektorille selvästi alhaisemmat kuin laitoshoidon. Työssäkäyvien omaishoitajien työpanos yhteiskunnalle on kaksinkertainen. Omaishoitajalle ja hoidettavalle tämä hoidon muoto on usein se inhimillisin vaihtoehto, joka mahdollistaa yhteisen arjen. Omaishoitajien tilanteet ovat hyvin erilaisia – yksi hoitaa lastaan, toinen sairastunutta puolisoaan tai iäkästä vanhempaansa. Tilanteet on aina arvioitava kokonaisuutena, esimerkiksi omaishoidettavien lasten kohdalla on otettava huomioon koko perheen erityiset haasteet ja tarpeet.

Omaishoidon siirtyessä kuntien vastuulta hyvinvointialueille on sopimusomaishoitajien palkkioiden saannin kriteerit ja palkkiot yhtenäistettävä koko maassa. Tuen tasoa on pyrittävä nostamaan, eikä sopimuksia pidä tehdä perusteettomasti määräaikaisiksi. Myös perhehoitajien palkkioissa ja vapaissa on siirryttävä yhteneviin käytäntöihin.

Omaishoitajien jaksaminen vaatii tukea – he tarvitsevat mahdollisuuden virkistymiseen, kuntoutukseen, kotipalveluun sekä terveystarkastuksiin. Hyvinvointia voidaan edistää esimerkiksi myöntämällä sopimusomaisomaishoitajille oikeus maksuttomaan liikuntapaikkojen käyttöön. Myös lakisääteisten vapaapäivien lisäämistä on harkittava. Omaishoitajille on tarjottava riittävää ja oikeaa tietoa saatavilla olevista palveluista.

- ✓ *Yhtenäistetään sopimusomaishoitajien palkkiot ja niiden kriteerit koko maassa*
- ✓ *Lisätään lakisääteisiä vapaapäiviä*
- ✓ *Edistetään omaishoitajien mahdollisuuksia virkistäytymiseen, kuntoutukseen ja edulliseen kotipalveluun*
- ✓ *Tuetaan omaishoitajien jaksamista esimerkiksi myöntämällä oikeus liikuntapaikkojen maksuttomaan käyttöön*

Pelastustoimi

Pelastustoimella on tärkeä tehtävä onnettomuuksien ehkäisemisessä, niihin varautumisessa sekä pelastustoiminnassa onnettomuuden sattuessa. Pelastuslaitokset vastaavat myös väestönsuojelusta ja tukevat kuntia valmiussuunnittelussa. Kun kansalainen tarvitsee palokuntaa tai ensihoitoa, on kyse usein elämästä ja kuolemasta. Siksi on huolehdittava, että toimintaedellytykset säilyvät joka puolella Suomea, myös harvaan asutuilla alueilla.

- ✓ *Riittävät resurssit pelastustoimelle*
- ✓ *Asianmukaiset varusteet ja kalusto*
- ✓ *Huolehditaan toimintavasteajoista myös harvaan asutuilla alueilla*
- ✓ *Perustetaan pelastustoimen asioille oma lautakunta*

Sopimuspalokunnat muodostavat elintärkeän osan pelastustoimen organisaatiota, ja niiden olemassaolo ja

toimintaedellytykset on turvattava. Kaikki sopimuspalokuntien sopimukset pitää siirtää vastaavanlaisina uudelle aluehallinnolle.

Pelastustoimi kärsii tällä hetkellä rahoitusvajeesta. Sitä ei saa siirtää perintönä aluevaltuustojen vastuulle, vaan tilanne on korjattava pikaisesti. Hyvinvointialueilla pelastustoimelle on varattava riittävä rahoitus sote-palvelujen rinnalla. Yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen välillä tulee hallintorakenteen muuttuessa tiivistää entisestään. Aluehallinnossa pelastustoimen asiat ansaitsevat oman lautakuntansa.

Myös pelastustoimessa on panostettava henkilöstön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Kaluston ja varusteiden pitää olla ajanmukaisia ja turvallisia ja hälytysjärjestelmien luotettavia.

Tehokas hallinto ja läpinäkyvä rahoitus

Hallituksen sote-ratkaisu lisää uuden hallintotason valtuustoineen, johtajineen ja virkamieskuntineen. Kristillisdemokraattien mielestä hallinto pitää järjestää mahdollisimman tehokkaasti niin, että resurssit ohjataan hallinnon paisuttamisen sijaan hyvinvoinnin parantamiseen. Verovaroja on käytettävä vastuullisesti ja keskeisenä tavoitteena pitää olla palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen. Kansalaisen on voitava luottaa siihen, että sairastuessaan pääsee kohtuullisessa ajassa lääkäriin, ja että yksin kotona asuva vanhus ja vammainen henkilö saavat riittävän tuen. Samoin hoitajien on voitava luottaa, että resurssit eivät karkaa hoitotyöstä hallinnon rattaisiin tai oman perustyön kannalta epäolennaisiin tehtäviin. Nyt hyvinvointialueiden raskas poliittinen järjestelmä uhkaa syödä kohtuuttomasti resursseja.

Hyvän hallinnon aikaansaamiseksi on tärkeää hyödyntää olemassa olevia rakenteita ja eri puolilla maata käytössä olevia hyviä käytänteitä. Kustannustehokkaat ratkaisut eri puolilta Suomea tulee ottaa käyttöön valtakunnallisesti kaikilla uusilla hyvinvointialueilla alueelliset erot huomioiden. Kustannustietoa ja tietoa laadukkaimmista työnteon menetelmistä pitää siksi olla avoimesti saatavilla. Hyvinvointialueilla tulee olla yhtenäinen kustannustenlaskentamalli. On hyvä, että alueet kilpailevat keskenään parhaista tavoista järjestää palveluita. Avoimuus ja läpinäkyvyys ovat alueiden toiminnan perusta.

Yksi sote-uudistuksen tärkeä tavoite on eriarvoistumisen pysäyttäminen. Sen toteutumiseksi valtion on turvattava alueille riittävät resurssit palvelujen järjestämiseksi. Kristillisdemokraatit pitävät alueille kaavailtua rahoitusta riittämättömänä turvaamaan peruspalvelut.

Myös kuntien taloudellinen tilanne on huomioitava uudistuksen jälkeen. Aluehallintouudistuksen myötä yli puolet kuntien vastuista ja verotuotoista siirtyy uusille hyvinvointialueille. Hyvinvointialueet saavat uusien tehtäviensä hoitamiseen rahoituksen valtiolta, joka puolestaan vähentää ne kuntataloudesta. Vähennykset kohdistuvat valtionosuuksiin sekä kunnallisveron ja yhteisöveron tuottoon. Uudistuksen jälkeen suomalaiset maksavat nykyistä enemmän valtionveroa ja vähemmän kunnallisveroa. Kuntien vastuulle jäävistä tehtävistä erityisesti hyvinvoinnin edistäminen vaatii onnistuakseen kunnon lisäresursseja. Verotulojen vähetessä on rahoituksessa huomioitava kuntien investointitarpeet mm. koulu- ja päiväkotirakennuksiin.

Sote-uudistus jättää kunnille rakennukset ja velat. Säästöjä voidaan aikaansaada käymällä perusteellisesti läpi kuntien taseissa olevaa rakennusmassaa. Siihen kuuluvia tiloja voidaan vuokrata, myydä tai jopa purkaa. Rakennusten kohtalosta päätettäessä tarvitaan osaoptimoinnin sijaan alueellista yhteistyötä ja malttia, ja valtiovallalta kuntien tukemiseksi tehokkaita toimintamalleja. Samalla on varmistettava, että uudistuksen yhteydessä toimitilojen sisäilmaongelmiin puututaan, eikä henkilöstöä sen enempää kuin asiakkaita enää altisteta niiden aiheuttamille haitoille.

Kristillisdemokraatit eivät kannata verotusoikeuden lisäämistä uusille hyvinvointialueille. Riittävän rahoituksen on tultava valtionosuusjärjestelmästä. Verotusoikeus tuo lukuisia ongelmia ja kokonaisverorasitus uhkaa kasvaa. Mitä enemmän verottajia, sitä enemmän veroja. Vaarana on maakuntien taloudellinen eriytyminen, jota estämään tarvittaisiin monimutkainen verotulojen tasausjärjestelmä.

- ✓ *Turvataan hyvinvointialueiden riittävä rahoitus*
- ✓ *Suunnataan rahoitusta hallinnon sijaan palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseen*
- ✓ *Huolehditaan resurssien jakautumisesta terveyspalvelujen, sosiaalipalvelujen ja pelastustoimen kesken tarkoituksenmukaisesti niin, että palvelut voidaan pitää laadukkaina*
- ✓ *Tehdään yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kuntien ja hyvinvointialueiden välillä*
- ✓ *Ei säädetä uusia veroja*
- ✓ *Tehostetaan hallintoa levittämällä parhaita käytänteitä*

Demokratia hyvinvointialueilla – asukkaiden ääni kuuluviin

Hyvinvointialueen asukkaiden äänen on kuuluttava uusissa aluevaltuustoissa, jotta demokratia voi toteutua. Hyvinvointialueilla on huomioitava koko alueen tarpeet. Palveluverkkoon tehtäviä muutoksia ei pidä päättää yksinkertaisella enemmistöllä. Palveluverkosta päätettäessä on tehtävä maaseutuvaikutusten arviointi.

- ✓ *Varmistetaan koko alueen asukkaiden äänen kuuluminen*
- ✓ *Ei piilopuoluetukea valtuustoryhmille*
- ✓ *Ei poliittisia virkanimityksiä*

Erityistä huomiota on kiinnitettävä sellaisten asuinalueiden äänen kuulemiseen, joilta ei ole yhtään edustajaa aluevaltuustossa. Jokaisesta alueen kunnasta on oltava edustaja vähintään yhdessä lautakunnassa, jotta pienempien kuntien ääni ei huku. Kunnille ja alueille pitää luoda toimivat yhteistyökuviot, jotta valta ja palvelut eivät keskity keskuskaupunkeihin.

Uudet valtuustoryhmät eivät tarvitse tukea poliittiseen toimintaan ryhmärahojen muodossa. Hyvinvointialueista ei saa muodostua piilopuoluetuen rahoituslähteitä. Hyvinvointialueelle ei pidä myöskään perustaa turhia virkoja, jotka sitten täytettäisiin poliittisina nimityksinä.